

УДК 378.091.3-051:159.9:376.

Дар'я Миколаївна Супрун
ORCID ID: 0000-0003-4725-094X
доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри спеціальної психології та медицини
факультету спеціальної та інклюзивної освіти,
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова,
м. Київ, Україна,
Darya7@ukr.net

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПСИХОЛОГІВ У ГАЛУЗІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті представлені результати дослідження сучасного стану проблеми професійної підготовки спеціальних психологів та аналізу практичних аспектів її вдосконалення. Розглядаються варіативні наукові пошуки в межах означеної проблеми дослідження. Визначено ключові параметри та схарактеризовано педагогічні умови конструювання системи професійної підготовки психологів у галузі спеціальної освіти. Проналізовано основні парадигми організації психолого-педагогічного процесу, що дозволило виявити принципові позиції професійної підготовки психологів у галузі спеціальної освіти. Акцентується увага на важливості та необхідності вивчення і втілення передового досвіду зарубіжних країн у контексті вищої освіти. З'ясовано шляхи модернізації професійної підготовки спеціальних психологів. На основі проведеного аналізу уточнено зміст професійної підготовки психологів у галузі спеціальної освіти та визначено компоненти структури готовності майбутнього конкурентоспроможного

фахівця-психолога (в аспекті інноваційної діяльності), підготовленого до роботи в сучасних ринкових умовах.

Ключові слова: психолог у галузі спеціальної освіти, педагогічні умови, професійна підготовка, система професійної підготовки, компонент системи професійної підготовки.

Вступ. З огляду на сучасні умови, ефективна діяльність щодо забезпечення професійної підготовки ґрунтується на низці концептуально нових підходів, що зумовлюють істотні зміни організаційно-функціональних основ діяльності психолога. Зокрема, підвищення авторитету діяльності професійних психологічних сфер та їх гуманізацію, побудову відносин між громадянином та психологом на засадах партнерства, чітке визначення компетенції працівників у галузі психології щодо забезпечення реалізації загальносвітових стандартів прав людини. В розрізі вступу України до світового співтовариства першочергового значення набуває якісна професійна підготовка спеціалістів-психологів у сфері спеціальної освіти.

Процес підготовки майбутніх психологів повинен здійснюватись у новій особистісно-орієнтованій парадигмі, де буде уможливлено актуалізацію професійно важливих особистісних якостей, і яка буде орієнтуватись на формування професійної компетентності психолога, що передбачає створення системи професійних навичок професійної культури спілкування, професійної інтуїції, рефлексії, самоуправління та управління професійною діяльністю, які дозволятимуть досягати професійного успіху, самореалізації, професійного самоздійснення. Саме вони є характерними мірилами формування та становлення особистості психолога, професія якого є нагальною потребою у наш час (Д. Супрун, 2018, с. 51).

Ринок праці сьогодення висуває до випускників закладу вищої освіти низку вимог, а саме: наявності базових професійно важливих якостей особистості та здатностей до рефлексійного аналізу своєї професійної діяльності, до удосконалення професійних навичок і засвоєння нових професійних напрямків. Це потребує значної активізації внутрішніх ресурсів, свідомої активності і гармонійного особистісного розвитку, що зумовлює переорієнтацію вузівської підготовки

студента-психолога саме на формування конкурентоспроможного фахівця.

Мета проведеного нами дослідження полягала в науковому обґрунтуванні педагогічних умов системи професійної підготовки майбутніх психологів у галузі спеціальної освіти. Завдання дослідження: здійснити системний теоретико-методичний та емпіричний аналізи досліджуваної проблеми та відстежити еволюцію тенденцій в межах даної проблематики; обґрунтувати концептуальні засади теорії та практики професійної підготовки психологів у галузі спеціальної освіти, окреслити принципи, визначити сутність та структуру професійної підготовки психологів у галузі спеціальної освіти.

Методи дослідження. Для досягнення поставлених завдань у процесі роботи були використані такі методи дослідження, як вивчення, аналіз та узагальнення теоретичних і методичних засад дослідження для визначення стану розробленості проблеми й перспективних напрямків її вивчення.

Перш ніж аналізувати основи конструювання системи професійної підготовки психологів у галузі спеціальної освіти, схарактеризуємо поняття «професійної підготовки» у вимірі сучасної дидактики. Питаннями професійної підготовки майбутніх фахівців займалися як зарубіжні (А. Маслоу, К. Роджерс), так і вітчизняні (Г. Абрамова, О. Бондаренко, М. Боришевський, Л. Бурлачук, Н. Зубалій, Н. Коломінський, С. Максименко, В. Моргун, В. Татенко, Т. Тітаренко, М. Савчин, В. Панок, Н. Чепелева, Т. Яценко та ін.) дослідники. Фундаментальні роботи українських вчених – В. Бондаря, І. Дмитрієвої, Т. Драгоманової, С. Миронової, Н. Пахомової, Ю. Пінчук, Т. Сак, В. Синьова, Є. Синьової, В. Тарасун, Л. Фомічової, О. Хохліної, М. Шеремет та ін. присвячені різним аспектам проблеми фахової підготовки.

Вітчизняні та зарубіжні дослідники підкреслюють значення етапу навчання у вищому навчальному закладі для розвитку професійного шляху особистості психолога.

Ряд проведених досліджень відслідковує динаміку професійної Я-концепції студентів-психологів у галузі спеціальної освіти (С. Миронова, Л. Руденко, М. Шеремет та ін.).

Як вважає С. Максименко (2006), сутність професійної підготовки та професійного становлення полягає в тому, що особа розпочинає освоєння функціонального змісту професійної діяльності лише прийнявши на себе професійну роль. Зазначимо, що на думку науковця, більш ефективним чинником формування якостей особистісної зорієнтованості процесу навчання та виховання особистості є врахування її потреб та інтересів, узгоджених з потребами суспільства.

Реалії сьогодення вносять свої зміни у процес формування майбутнього фахівця-психолога. З точки зору акмеологічного підходу професійне становлення триває впродовж усього періоду активної професійної діяльності, тобто через модифікацію ціннісно-сислової сфери змінюється образ Я, розширюючи загальнолюдський і професійний потенціал суб'єкта професійної діяльності (Н. Кузьміна, Л. Орбан-Лембрик, А. Маркова та ін.). Л. Орбан-Лембрик (2004) виокремлює певні вимоги для підготовки спеціалістів. Наведемо приклад: переосмислення цілей і завдань навчального процесу з позицій оптимального формування професійних якостей майбутнього фахівця; співвідношення індивідуальних і групових форм навчання та підготовки тощо. Л. Кондрашова (1987) вважає, що за роки навчання у вищому навчальному закладі необхідно розвивати у майбутніх фахівців здатність до усвідомлення провідної мети професійної діяльності і стимулювати в них бажання працювати в обраній сфері. В. Семиченко стверджує, що для одержання даних про психологію сучасного студента, тенденції змін, які відбуваються, а також про психологічну підготовку адміністративного та викладацького складу закладів вищої професійної освіти, необхідно систематично проводити комплексні масштабні дослідження, психологічну експертизу педагогічних новацій та організаційних форм і технологій, тобто постійно оновлювати дані моніторингу системи освіти та її складових. Дослідниця визначає, що діяльність студента як суб'єкта

професійної підготовки є ефективною лише тоді, коли вона інтегрується із загальною системою професійної підготовки. Це зумовлює необхідність врахування впродовж навчання як реальних психологічних якостей майбутніх фахівців, так і подальших тенденцій їхнього розвитку (В. Семіченко, 2005. 109–112). Н. Чепелєва (2005) виокремлює триблокову концепцію професійної підготовки майбутнього фахівця (на прикладі практичного психолога): підготовчий (диференціювання студентів за рівнем їхньої професійної придатності до роботи з людьми); діагностичний (процес опанування студентами 2–3 курсів основ психодіагностики та самопізнання, а також усунення особистісних перешкод на шляху особистісно-професійного зростання); особистісно-професійно-корекційний (робота з виявленими на другому етапі професійної підготовки студентів з особистісними проблемами 3–4 курсів і формування в них професійно-значущих умінь за допомогою активних методів навчання та психотерапії із програванням обох ролей – клієнта і психолога). Нами проаналізовано роботу Ю. Поваренкова, в якій автор в якості основного механізму професійної підготовки зазначає соціальну ситуацію професійного розвитку впродовж двох періодів: навчально-академічного (1–3 курси) і навчально-професійного (4–5 курси навчання). Вони принципово відрізняються між собою тим, що призводять до стрибкоподібного розвитку професійного становлення студента (Д. Супрун, 2016, с. 178). Е. Зеєр (2007) у своїх дослідженнях виокремлює такі етапи професійної підготовки майбутнього фахівця у процесі навчання: адаптацію, інтенсифікацію та ідентифікацію. Відповідно до них науковець формулює супеченості, притаманні професійному становленню майбутнього фахівця. Так, на стадії професійної адаптації протиріччя виникає між вимогою нової для особистості соціально-професійної ситуації та рівнем соціально-професійної кваліфікації і компетенції. Чинником, який ініціює професійне становлення, є особистісний розвиток майбутнього фахівця. Другий етап – інтенсифікації – протиріччя між реально набутими результатами науково-пізнавальної діяльності та інтенсивністю особистісного та

інтелектуального розвитку, соціальної ідентичності, самоосвіти, оптимістичністю соціальної позиції і готовністю до завершального етапу професійного навчання. Етап професійної ідентифікації характеризується домінуванням професійного над особистісним і визначенням його. Аналіз результатів дослідження науковця привів дав змогу нам дійти висновків про те, що у площині вибору професії професійне самовизначення розглядається як процес, який здійснюється у результаті аналізу внутрішніх ресурсів особистості, здібностей майбутнього фахівця і співставлення їх з вимогами професії у контексті самостійного вибору професійної діяльності. Саме у цій площині людина починає діяти як суб'єкт майбутньої професійної діяльності та все менше усвідомлює себе як об'єкт виховного впливу (М. Супрун, 2018, с. 43).

Виділяючи в змісті особистісно орієнтованої професійної підготовки дві основні складові – світоглядну й праксеологічну, С. Подмазін (2000), відносить до їх компонентів аксіологічний, телеологічний, когнітивний, діяльнісний і рефлексивний елементи. На думку В. Андрущенко (2008), всі зміни в професійній підготовці студента повинні бути пов'язані з «його переорієнтацією на людські, життєві цінності» (с. 10–17). Основна роль відводиться гуманізації вищої освіти. Учений зазначає, що центральна магістраль гуманізації проходить саме через професійну підготовку: від природничо-технічних дисциплін – до всієї гуманітарної складової системи освіти у вузькому змісті цього поняття. Відповідно до такого підходу до процесу навчання і виховання автор стверджує, що професійна підготовка повинна вмщати в себе три аспекти: забезпечення людиноцентризму дисциплін природничо-технічного профілю; затвердження концепції гуманітарної освіти; впровадження у систему освіти ірраціональної складової людської духовності – всенаукового знання, релігії, міфології, теології тощо. Визначення професійної підготовки, як вважає С. Гончаренко (2011), впливає з її основної функції – прилучити молодь до загально-людських і національних цінностей.

Таким чином, доходимо висновків про те, що впродовж професійної підготовки у

закладі вищої освіти відбувається поступове становлення особистості майбутнього фахівця; формуються здатності займати активну позицію з розвитку саморегуляції особистості, що дозволяє студентам забезпечити максимальну інтенсивність розвитку з мінімальними затратами; формується позитивне ставлення до навчальної діяльності, що підвищує пізнавальну активність студентів. Також формуються здатності планувати і прогнозувати своє професійне становлення, здатності мобілізувати свій потенціал із метою досягнення цілей розвитку себе як професіонала, усвідомлюються власні потенційні можливості та формується готовність розвивати професійно важливі якості.

Психолого-педагогічні дослідження визначили, що зміна системи уявлень людини про себе, про оточення призводить до розширення простору свободи самоуправління, самоактуалізації у межах життєдіяльності майбутнього фахівця-психолога. Якість професійної освіти сьогодні визначається не лише формами та методами організації навчального процесу, кількістю і змістом навчальних дисциплін, а й розвитком у майбутніх фахівців пізнавальної активності та прагнення до пошукової діяльності, формуванням їхньої здатності до інтегративності мислення, творчої самостійності й ініціативи. Визначені засадничі позиції розглядаються нами як основа всебічної інтеграції професійно-мотиваційного, когнітивно-компетентнісного, операційно-діяльнісного та результативно-рефлексивного компонентів професійної підготовки (Д. Супрун, 2017, с. 6).

Теоретичне обґрунтування компонентів професійної підготовки психологів у галузі спеціальної освіти, їхня наукова розробка є однією з необхідних умов оновлення навчального процесу у вищій школі.

Проектування змісту професійної підготовки психологів у зазначеній галузі, згідно з загально-педагогічними дослідженнями, можна розглядати із трьох позицій: 1) як педагогічну модель соціального замовлення; 2) як дидактичну модель навчальної дисципліни (програми і плани);

3) як навчальні матеріали (спецкурси, посібники, тексти лекцій, розробка окремих модулів, тем тощо).

Н. Пахомова (2013) виділяє основні напрямки конструювання професійної підготовки в галузі спеціальної освіти відповідно інтеграції її складових: акмеологічна спрямованість змісту інтегративної освіти; виділення перспективності інтеграції медичних і психолого-педагогічних методик абілітації, корекції і реабілітації та успішне застосування інтегративних знань у практичній діяльності; дотримання інтегративності та варіативності змісту психолого-педагогічної освіти; спрямування змісту інтегративної підготовки на досягнення головної мети особистісно орієнтованого навчання у вищому закладі освіти; побудова інтегрованого змісту освіти у вимірах кредитно-модульної системи навчання. Сутнісними ознаками особистісно орієнтованого та інтегративного навчання, на думку дослідниці, є: діагностично-стимулюючий спосіб організації навчального пізнання; гуманне суб'єкт-суб'єктне співробітництво всіх учасників навчально-виховного процесу; діяльнісно-комунікативна активність учасників навчального процесу; проектування наставником (а згодом і студентами) індивідуальних досягнень в усіх видах пізнавальної діяльності; якомога повніше врахування в доборі змісту, у методиках, стимулах навчання та системі оцінювання діапазону особистісних потреб.

Практична реалізація варіативності у змісті інтегративної освіти здійснюється різними шляхами та способами через:

- плюралізм та гнучкість навчальних програм і навчально-методичних посібників, варіативність та можливість для корекційного педагога вибору програмно-методичного забезпечення, освітніх технологій, у яких реалізуються основні медико-психологічні і педагогічні ідеї організації корекційної діяльності;

- створення широкої різноманітності освітніх програм для підготовки корекційних педагогів різного фаху;

- можливість постійного збагачення змісту інтегративних курсів новітніми розробками світових медичних, педагогічних та психологічних технологій;

- низку освітніх закладів, які реалізують ці освітні програми (університети, інститути післядипломної освіти педагогічних працівників, науково-практичні семінари, корекційно-педагогічні майстер-класи тощо);

- прогностичний, індивідуальний підхід до організації професійної підготовки корекційного педагога, велику кількість творчих завдань у процесі навчальної діяльності та орієнтацію на власний активний пошук і розробку індивідуальних корекційно-педагогічних технологій впливу на психофізичний розвиток та особистість дитини в цілому (Д. Супрун, 2016, с. 47).

Аналіз наукових джерел (Віт. Бондар, В. Засенко, А. Колупаєва, М. Малофєєв, О. Мартинчук, Н. Назарова, В. Синьов, О. Хохліна, М. Шеремет, Д. Шульженко та ін.) свідчить про те, що на сучасному етапі становлення функціональної системи складових професійної підготовки психологів варто спиратись на існуючий досвід, який володіє найбільш адекватними психолого-педагогічними умовами уможливлення ефективного впровадження зазначеної системи у сучасну вищу школу (Д. Супрун, 2018, с. 152).

Отже, підсиленню теоретико-експериментального характеру дослідження сприяло визначення, аналіз та обґрунтування умов організації функціональної системи складових професійної підготовки психологів в галузі спеціальної освіти, що враховує практичні потреби сучасного суспільства та інтеграцію національної системи освіти в міжнародний освітній простір.

Варто номінувати сутність понять «умови», «педагогічні умови», а також проаналізувати педагогічні умови професійної підготовки психологів у галузі спеціальної освіти. *Умова* – філософська категорія, в якій відображаються універсальні відношення речей до тих факторів, завдяки яким вони виникають та існують (Д. Супрун, 2016, с. 81). У психології *умову* розуміють як сукупність явищ зовнішнього та внутрішнього середовища, що впливають на розвиток конкретного психічного явища. А в педагогіці означене поняття розглядається як сукупність змінних природних, соціальних, зовнішніх і внутрішніх впливів, що діють на фізичний, психологічний, моральний розвиток людини, її

поведінку, виховання, навчання, формування особистості (Д. Супрун, 2016, с. 91). Узагальнюючи різні підходи до визначення поняття «умова», ми будемо дотримуватися думки, що «умови» є сукупністю об'єктів, властивостей і відносин, які сприяють реалізації наявних можливостей. *Педагогічні умови* визначаються як обставини, від яких залежить та відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців, що опосередковується активністю особистості, групою людей (Д. Супрун, 2016, с. 59). На думку В. Андреева (1981, с. 86), *педагогічні умови* є результатом цілеспрямованого відбору, конструювання та застосування елементів змісту, методів (прийомів), а також організаційних форм навчання для досягнення поставлених цілей. Освітній процес є явищем динамічним, що змінюється і розвивається під впливом різноманітних чинників соціального, нормативно-освітнього, матеріально-технічного та технологічного характеру, зважаючи на що, ефективним може бути тільки комплекс педагогічних умов, які забезпечують досягнення освітніх цілей (Д. Супрун, 2017, с. 81). Отже, у контексті нашого дослідження, *педагогічні умови* – це цілеспрямовано організоване педагогічне середовище, система педагогічних засобів, комплекс педагогічних взаємодій.

Необхідне виокремлення педагогічних умов даного дослідження спирається на дослідну маніфестацію системи складових професійної підготовки психологів у галузі спеціальної освіти, в яких наявні положення ресурсного підходу в педагогіці, що являє собою сукупність об'єктивно існуючих засобів і умов, необхідних для реалізації потенційних можливостей суб'єкта навчання. Ресурсами називають зовнішні (засоби й умови навчального середовища) й внутрішні (індивідуальні ресурси особистості) можливості. Провідним принципом реалізації ресурсного підходу в педагогіці є забезпечення індивідуальної траєкторії розвитку того, хто навчається.

На основі даного підходу відбувається активізація емоційно-оцінного ставлення майбутніх психологів до своєї навчальної діяльності засобами рефлексії. Урахування положень ресурсного підходу в проектуванні

організації професійної підготовки психологів у галузі спеціальної освіти сприяє: створенню конкретних умов для організації особистісноорієнтованого процесу оволодіння змістом освіти; гуманістичному ставленню до суб'єктів навчальної діяльності; індивідуалізації навчання у вищому начальному закладі.

Входження України в світову спільноту нового міжнародного порядку вимагає від системи вищої освіти поетапної розбудови професійної підготовки психологів у галузі спеціальної освіти. Такі зміни в змісті цієї системи мають ґрунтуватися на компетентісно-орієнтованій основі та характеризуватися логічною необхідністю, зумовленою закономірностями та можливостями створення інноваційної функціональної системи взаємозалежних компонентів. Це дозволить підвищити якість професійної підготовки психологів у галузі спеціальної освіти в Україні до міжнародних стандартів, які забезпечуватимуться використанням сукупності міжпредметних прийомів навчальної роботи, а також узагальнених змістовно-процесуальних способів дій в умовах корекційно-педагогічної практики. У процесі пошуково-аналітичної роботи нами було сформульовано базові положення, на яких має ґрунтуватися механізм системи професійної підготовки психологів у галузі спеціальної освіти в Україні, а саме: професійна підготовка майбутніх психологів є цілісною динамічною системою; процес підготовки майбутніх психологів є системою діалектично пов'язаних між собою частин, нерозривність та взаємодоповнюваність яких у процесі реалізації забезпечує формування конкурентоспроможного фахівця; зв'язок і взаємодія між структурними компонентами процесу професійної підготовки майбутніх психологів забезпечує функціонування цілого і перехід всієї системи в оптимальний, більш високоорганізований стан.

Проведений науково-теоретичний аналіз проблеми професійної підготовки психологів в окресленій галузі, результати діагностики, а також сукупний практичний досвід викладання дозволили виокремити комплекс педагогічних умов, створення яких у реальному навчальному процесі закладу вищої освіти забезпечить якісну підготовку

висококваліфікованого фахівця, який не лише володіє необхідним обсягом теоретичних знань, практичних умінь і навичок, а й має необхідні професійно значущі особистісні якості, котрі дають йому змогу успішно адаптуватися до майбутньої діяльності, прагнути фахового й особистісного самовдосконалення, тобто бути професіоналом (Д. Супрун, 2017, с. 79).

Підтвердженням зазначеного є результати наших попередніх досліджень, які засобом консолідації наукового теоретичного та практичного доробку дозволили дійти висновку, що процес професійної підготовки психологів у галузі спеціальної освіти суттєво поліпшиться при реалізації таких педагогічних умов, як: професіоналізація й індивідуалізація процесу професійної підготовки; поліфакторне діагностування (проведення професійної діагностики та відповідного коригування процесу професійно-педагогічної підготовки студентів на всіх його етапах); інтернаціоналізація, інтеграція науки, освіти, ринку праці та мобільність студентів-психологів; компетентнісне практичне зорієнтування (знання в дію); застосування особистісноорієнтованих та інтерактивних новітніх технологій, методів і форм навчання студентів; дотримання етапності (спрямування, вдосконалення, поглиблення); інтенсифікація, оптимізація та модернізація процесу професійної підготовки психологів у даній галузі; стимулювання самопізнання та рефлексії як механізмів особистісного зростання, самовдосконалення, самовиховання, самореалізації, самоуправління та само здійснення; упровадження інтелектуально-креативного підходу; інтеграція професійно орієнтованих дисциплін у контексті трансдисциплінарного підходу (Д. Супрун, 2016, с. 47). Вищенаведені умови органічно пов'язані між собою. Їх сумісна реалізація і взаємодоповнення забезпечують цілісність функціонування процесу професійної підготовки психологів у галузі спеціальної освіти, а також підвищують якість процесу підготовки майбутніх спеціальних психологів.

Проведене нами емпіричне дослідження достовірності цих умов виявило, що кожна окрема умова, в свою чергу, має зону її найбільш повного здійснення. Упровадження представлених умов у навчальний процес закладу вищої освіти надало можливість обґрунтовано й свідомо визначити його цілі, що корелюють до виважено підібраного змістового наповнення, відібраних форм і методів навчання.

Висновки. Проведене нами дослідження дало змогу науково обґрунтувати педагогічні умови системи професійної підготовки майбутніх психологів у галузі спеціальної освіти. Забезпечення в навчальному процесі вищого педагогічного навчального закладу сукупності цих умов уможливить ефективність і результативність процесу професійної підготовки психологів у галузі спеціальної у закладах вищої освіти як результат належного функціонування відповідної сучасної педагогічної системи. Здійснений системний теоретико-методичний та емпіричний аналізи проблеми професійної підготовки психологів у галузі спеціальної освіти та відстеження еволюції тенденцій даного процесу стало підґрунтям авторського визначення концептуальних засад теорії та практики професійної підготовки психологів у галузі спеціальної освіти, визначення їх сутності та структури, продукування вихідних принципів. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів теорії і практики професійної підготовки психологів у галузі спеціальної освіти і не претендує на повноту і дослідницьку завершеність висвітлення цієї проблеми. До подальших напрямів вивчення досліджуваної нами проблеми відносимо розробку дидактичних систем, моделей і технологій професійної підготовки психологів у галузі спеціальної освіти з урахуванням особливостей їхнього функціонування у системі психолого-педагогічної освіти, а також теоретико-методологічне обґрунтування новітньої концепції компетентності сучасної особистості психолога в галузі спеціальної освіти.

Література

Андреев В. И. Эвристическое программирование учебно-исследовательской деятельности. Москва : Высш. шк., 1981. 240 с.

- Андрущенко В. Інноваційний розвиток освіти в стратегії «Українського прориву» *Вища освіта України*. 2008. № 2 (29). С. 10–17.
- Бойко-Бузиль Ю. Ю., Горбенко С. Л., Кущенко І. В., Лапко А. Г., Супрун М. О. Методика викладання психології у вищій школі. Київ: Атіка, 2012. 272 с.
- Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге доповнене і виправлене. Рівне: Волинські обереги, 2011. 552 с.
- Зеер Э. Ф. Психология профессионального развития. Москва : Академия, 2007. 240 с.
- Кондрашова Л. В. Моральна психологічна готовність студента до вчительської діяльності. Київ : Вища школа, 1987. 164 с.
- Максименко С. Д. Генеза здійснення особистості. Київ : ТОВ «КММ», 2006. 240 с.
- Орбан-Лемблик Л. Соціальна психологія : підручник: У 2 кн. Кн. 1: Соціальна психологія особистості і спілкування. Київ : Либідь, 2004. 576 с.
- Семиченко В. А. Теоретико-методологічні основи підготовки майбутніх психологів Актуальні проблеми психології: зб. наук. пр. / Ін-т психології імені Г. С. Костюка АПН України; за ред. С. Д. Максименка, Л. М. Карамушки. К. : Мілениум, 2005. Т. І. Ч. 15. С. 109–112
- Синьов В. М., Пометун, О. І., Кривуша, В. І., Супрун, М. О. Основи теорії виховання. Навч. посіб. К.: МП «Леся», 2000. 140 с.
- Супрун Д. М. Management – a component of psychologists' professional training (Менеджмент – складова професійної підготовки психологів): Навчально-методичний посібник для студентів, слухачів магістратури та практикуючих психологів. К. 2016. 250 с.
- Супрун Д. М. Операційно-діяльнісний компонент професійної підготовки психологів у галузі спеціальної освіти. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017, № 7 (71), С. 134–149.
- Супрун Д. М. Професійна підготовка психологів в галузі спеціальної освіти. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 2017. 392 с.
- Супрун Д. М. Теорія та практика професійної підготовки психологів в галузі спеціальної освіти. (дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.03). Київ. 2018. 657 с.
- Пахомова Н. Г. Інтеграція медико-психологічної та педагогічної складових професійної підготовки майбутніх логопедів: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.03 / Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ : [Б.в.], 2013. 560 с.
- Подмазин С. И. Личностно-ориентированное образование: Социально-философское исследование. Запорожье: Просвіта, 2000. 250 с.
- Чепелева Н. В. Особиста підготовка практичного психолога в умовах вищого навчального закладу // Теоретико-методологічні проблеми розвитку особистості в системі неперервної освіти: матеріали метод. сем. АПН України 16 груд. 2004 р. / за ред. акад. С. Д. Максименка. Київ, 2005. 716 с.

References

- Andreev, V. I. (1981) Jevristicheskoe programmirovaniye uchebno-issledovatel'skoj dejatel'nosti [Heuristic programming of educational and research activities]. Moscow : Vyssh. shk. (rus).
- Andrushchenko, V. (2008) Innovatsiyniy rozvytok osvity v stratehii «Ukrainskoho proryvu» [Innovative Development of Education in the Ukrainian Breakthrough Strategy] *Vyshcha osvita Ukrainy [Higher Education of Ukraine]*. No 2 (29). 10–17. (ukr).
- Bojko-Buzyl', Ju.Ju. & Gorbenko, S. L. & Kushhenko, I. V., & Lapko, A. G., & Suprun, M. O. (2012) *Metodyka vykladannja psihologii' u vyshnij shkoli [Methodology of Teaching Psychology in Higher School]*. Kyiv, Ukraine: Atika (ukr).
- Honcharenko, S. U. (2011) *Ukrainskyi pedahohichnyi entsyklopedychnyi slovnyk [Ukrainian pedagogical encyclopedic dictionary]*. Vydannia druhe dopovnene i vypravlene. Rivne : Volynski oberehy. 552 s. (ukr).
- Zeер, Je.F. (2007) *Psihologija professional'nogo razvitija [Psychology of professional development]*. Moscow : Akademiya (rus).

- Kondrashova, L. V. Moralna psikhologichna hotovnist studenta do vchytelskoi diialnosti [Moral psychological readiness of the student for teaching activities] Kyiv : Vyshcha shkola, 1987. 164 p. (ukr).
- Maksymenko, S. D. (2006) Heneza zdiisnennia osobystosti [Genesis of personality realization] Kyiv : TOV «KMM». (ukr).
- Orban-Lemblyk, L. (2005) Sotsialna psikhologhiia [Social psychology] : pidruchnyk: U 2 kn. Kn. 1: Sotsialna psikhologhiia osobystosti i spilkuвання. Kyiv : Lybid. 2004. (ukr).
- Semychenko, V. A. (2005) Teoretyko-metodolohichni osnovy pidhotovky maibutnikh psikhologiv [Theoretical and methodological foundations of future psychologists' training] *Aktualni problemy psikhologii [Actual problems of psychology]* : zb. nauk. pr. / In-t psikhologii imeni H. S. Kostiuka APN Ukrainy; za red. S. D. Maksymenka, L. M. Karamushky. Kyiv : Milenyum,. T. I. Ch. 15. 109–112 (ukr).
- Syn'ov, V. M. & Pometun, O. I. & Kryvusha, V. I., & Suprun, M. O. (2000) *Osnovy teorii vyhovannja [The fundamentals of the theory of education]*. Kyiv : MP «Lesja» (ukr).
- Suprun, D. M. (2016) Management is a component of psychologists' professional training : Kyiv : Vydavnytstvo NPU M. P. Dragomanova (eng).
- Suprun, D. M. (2017) Operatsiyno-diyalnisnyi component profesynoyi pidgotovky psyhologiv v haluzi spetsialnoyi osvity [The operational and activity component of professional training of psychologists in the field of special education]. *Pedagogichni nauky: teoriya, istoriya, innovatsiyni tehnologiyi*, 7 (71), 134–149 (ukr).
- Suprun, D. M. (2017) *Profesiyna pidgotovka psyhologiv v haluzi spetsialnoyi osvity [Professional training of psychologists in the field of special education]*. Kyiv, Ukraine : Vydavnytstvo NPU M. P. Dragomanova (ukr).
- Suprun, D. M. (2018) *Teoriya ta praktyka profesynoyi pidgotovky psyhologiv v haluzi spetsialnoyi osvity*. (Doctoral dissertation). Kyiv (ukr).
- Pakhomova, N. H. (2013) Intehratsiia medyko-psikhologichnoi ta pedahohichnoi skladovykh profesiinoi pidhotovky maibutnikh lohopediv [Integration of medical, psychological and pedagogical components of future speech therapists' professional training] : (Doctoral dissertation) / Nats. ped. un-t imeni M. P. Drahomanova. Kyiv: [B.v.]. (ukr).
- Podmazin, S. I. (2000) Lichnostno-orientirovannoe obrazovanie: Social'no-filosofskoe issledovanie [The student-centered education: A social and philosophical study] Zaporizhzhia : Prosvita (rus).
- Chepelieva, N. V. (2005) Osobysta pidhotovka praktychnoho psikhologa v umovakh vyshchoho navchalnoho zakladu [Personal training of a practical psychologist in a higher educational institution] *Teoretyko-metodolohichni problemy rozvytku osobystosti v systemi neperervnoi osvity [Theoretical and methodological problems of personality development in the system of continuous education]* : materialy metod. sem. APN Ukrainy 16 hrud. 2004 r. / za red. akad. S. D. Maksymenka. Kyiv. (ukr).

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ОРГАНИЗАЦИИ СИСТЕМЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ ПСИХОЛОГОВ В СФЕРЕ СПЕЦИАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Дарья Супрун, доктор педагогических наук, доцент, профессор кафедры специальной психологии и медицины факультета специального и инклюзивного образования НПУ имени М.П. Драгоманова, г. Киев, Украина, e-mail: Darya7@ukr.net

Исследовано современное состояние проблемы профессиональной подготовки специальных психологов. Анализируются практические аспекты ее совершенствования. Рассматриваются различные методики научных поисков в рамках обозначенной проблемы исследования. Определены ключевые параметры, охарактеризованы педагогические условия и основы конструирования системы профессиональной подготовки психологов в сфере специального образования. Проанализованы основные парадигмы организации психолого-педагогического процесса, что позволило выявить принципиальные позиции профессиональной подготовки психологов в сфере специального образования. Акцентируется внимание на важности и необходимости изучения и воплощения передового опыта зарубежных стран в

контексте высшего образования. Выяснено пути модернизации профессиональной подготовки специальных психологов в высших учебных заведениях. На основе проведенного анализа уточнено содержание профессиональной подготовки психологов в сфере специального образования и определены компоненты структуры готовности будущего конкурентоспособного специалиста-психолога (в аспекте инновационной деятельности), подготовленного к работе в современных рыночных условиях.

Ключевые слова: психолог в сфере специального образования, педагогические условия, профессиональная подготовка, система профессиональной подготовки, компонент системы профессиональной подготовки.

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF THE PSYCHOLOGISTS' PROFESSIONAL TRAINING SYSTEM ORGANIZATION IN THE FIELD OF SPECIAL EDUCATION

Daria Suprun, Doctor of Pedagogical Sciences, Docent, Professor at the Department of Special Psychology and Medicine, Faculty of Special and Inclusive Education, National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, Ukraine, e-mail: Darya7@ukr.net

The present state of the problem of special psychologists' professional training is researched. The practical aspects of its improvement are analyzed. The analytical review of the scientific basis for theoretical and practical components of the psychologists' training in the field of special education by modern researchers is conducted. The concepts of reforming, bases of a perspective vision of domestic education development are characterized. Various methods of scientific studies within the framework of the identified research problem are considered. The key parameters and pedagogical conditions were determined and the basis for the design of the system for professional psychologists' training in the field of special education was described. The basic paradigms of the psychological and pedagogical process organization have been implemented, which allowed for revealing the basic positions of professional psychologists' training in the field of special education. The emphasis is placed on the importance and necessity of studying and implementing the best practices of foreign countries in the context of higher education. The ways to modernize professional psychologists' training in higher educational establishments are found. The attention is focused on the importance and necessity of studying and providing the best practices of foreign countries in the context of higher education. The key parameters for ensuring the competitiveness of a specialist in this sphere are determined: they are high overall level of the national education system development; assimilation of new and advanced experience acquired in the process of cooperation with foreign countries; ensuring the quality of services in the internal and external markets of educational services; availability of high-quality educational and research infrastructure; development of strategic partnership; development of mobility. The ways of modernization for special psychologists' professional training in higher educational institutions are determined. On the basis of the analysis, the content of the professional psychologists' training in the field of special education has been clarified and the components of the preparedness structure for a future competitive specialist-psychologist (in the aspect of innovative activity) prepared for work in the current market conditions have been specified.

Key words: psychologist in the field of special education, pedagogical conditions, professional training, system of professional training, component of the system of professional training.

Стаття надійшла до редакції / Received
22.05.2019. Прийнята до друку /
Accepted 21.06.2019.